

1882

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

TÜREV ÜRÜNLER PİYASASI

Hacı Dede Hakan KARAGÖZ

Araştırma Raporu

Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü

KONYA
KASIM, 2018
www.kto.org.tr

İÇİNDEKİLER

1. TÜREV ÜRÜNLER.....	1
2. TÜREV ÜRÜNLERİN DÜNYA'DAKİ VE TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	2
3. TÜREV PİYASALARDA İŞLEM GÖREN SÖZLEŞMELER	3
4. SERMAYE PİYASALARI.....	4
5. TEZGAHÜSTÜ PİYASALAR	8
6. TÜRKİYE'DE TÜREV PİYASALAR	10
7. KAYNAKÇA	12

1. TÜREV ÜRÜNLER

Türk Dil Kurumu Büyük Sözlüğüne göre türemiş veya üretilmiş olan anlamındaki türev, finansal olarak ise değeri başka bir finansal varlığın veya malın değerine doğrudan bağlı olan finansal araçlar olarak tanımlanmaktadır.

Türev ürünlere ilişkin işlemler piyasalarda son dönemde hızlı bir artış göstermektedir. Bunun temel sebebi ise kaldıraç etkisiyle yüksek kazanç sağlaması olarak gösterilebilir. Piyasalarda oluşan olumlu havayla karlar katlanarak artmaktadır. Ancak piyasada beklentilerin olumsuz yönde seyretmesi durumunda ise kayıplar da bir o kadar yüksek olacaktır.

Türev piyasalar, anlaşmanın bugünden yapıldığı ve spot piyasaların aksine yükümlülüklerin gelecek bir vadede yerine getirilmesini öngören piyasalardır. Türev ürünler, organize piyasalarda ve tezgah üstü (OTC) piyasalar olmak üzere iki farklı piyasada işlem görmektedir. Organize piyasalar, hukuki düzenlemelerin olduğu ve standart türev ürünlerin alınıp satıldığı Borsa İstanbul gibi piyasalardır. Bu piyasaların dışında gerçekleşen tüm diğer işlemler aslında tezgâh üstü piyasalarda gerçekleşmektedir. OTC piyasalar esasen bir aracı (dealer) piyasasıdır. Tezgahüstü piyasalar ile borsalar arasında farklılıklar ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

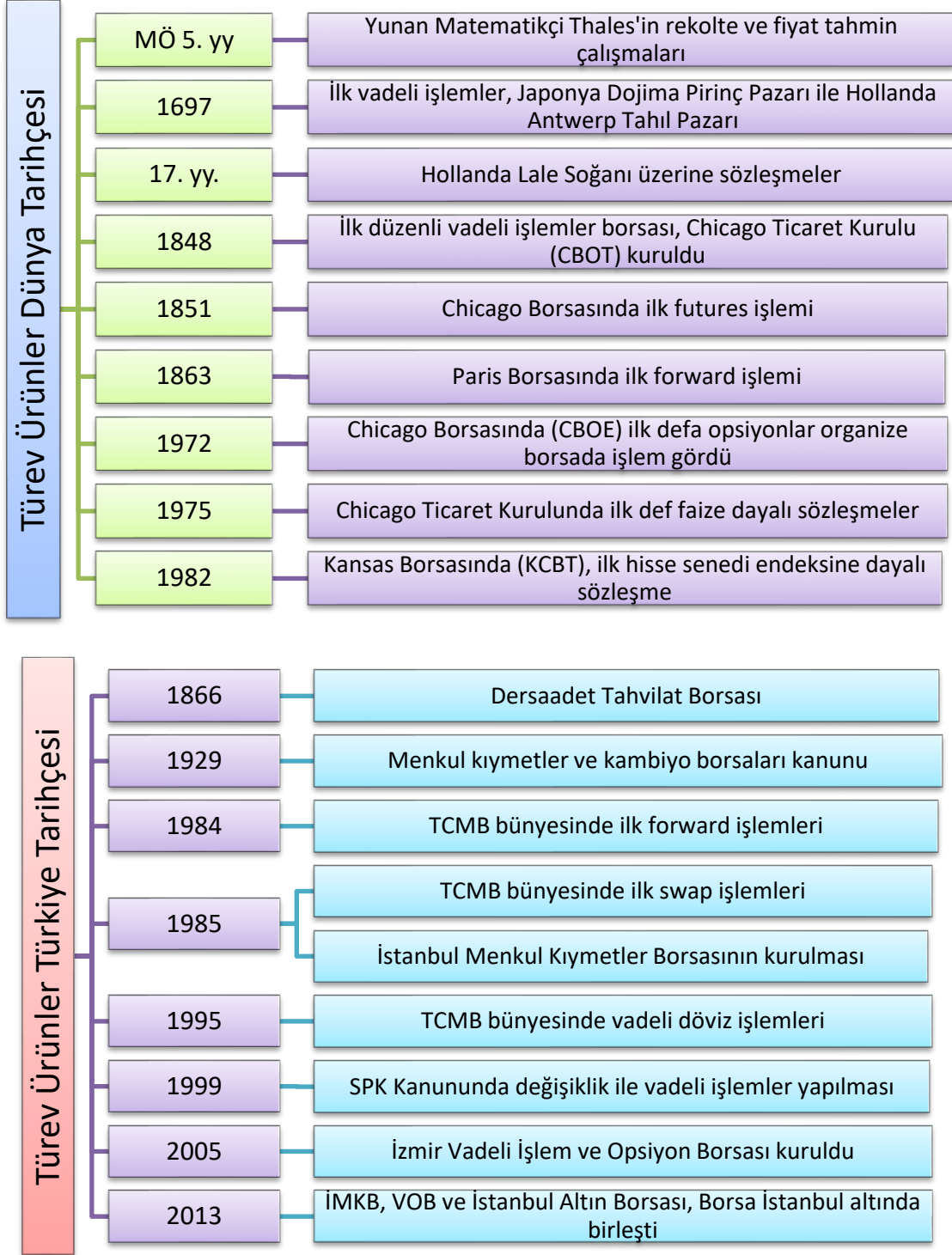
Tablo 1. Türev Ürünlerin İşlem Gördüğü OTC Piyasalar ile Borsalar Arasındaki Farklar

Karakteristikler	Tezgahüstü Piyasalar	Borsalar
Sözleşme Özellikleri	Kullanıcıya özel, taraflar arasında pazarlık sonucu, esnek ve genelde gizli	Standart sözleşmeler, büyüklük, vade vb. özellikler itibarıyla birbirinin aynı
İşlemlerin Gerçekleştiği Yer	İşlemler farklı mekanlarda yapılır	İşlemler belli bir mekânda yapılır
Takas Merkezi	Takas merkezi yok	Takas merkezi var
Düzenleme	Piyasa düzenlenmemiş, katılımcılar faaliyet gösterdiği alandaki düzenlemelere tabi	Hukuki düzenlemelere tabi
İşlem Gören Enstrümanlar	Forward, opsiyon, swap, swaplara dayalı opsiyon, diğer	Futures, opsiyon
Likidite	Taraflar arası likidite sınırlı	Likidite yüksek
Kredi Risk	Taraflar arası kredi riski var.	Takas merkez her işleme taraf olduğundan kredi riskini yönetir.

Kaynak: Sermaye Piyasası Kurulu, Tezgahüstü Türev İşlemlerin Merkezi Takası, Yeterlilik Etüdü

2. TÜREV ÜRÜNLERİN DÜNYA'DAKİ VE TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Şekil 1. Türev Ürünleri Dünya ve Türkiye Tarihsel Gelişimi

Kaynak: Levent Kerik, Türev Piyasalar ve Tarihsel Gelişimi

3. TÜREV PİYASALARDA İŞLEM GÖREN SÖZLEŞMELER

Türev sözleşmelerin konusu gelecek tarihteki varlık fiyatı olup, riskten korunma veya spekülasyon amaçlı yapılabilmektedir. Türev araçlar; forward, futures, swap, opsiyonlar olarak sıralanabilir.

Forward: Ticari veya finansal varlığın belirlenen ileri bir vadede, önceden belirlenen fiyat ve miktar üzerinden alım/satım yükümlülüğü veren anlaşmadır. Forward sözleşmelerin birincil amacı gelecekteki olası fiyat riskini azaltmak, ikincil amacı ise kar etmektir. Forward en çok dış ticaret firmaları tarafından kur riskinden korunmak amacıyla yapılmaktadır. Belirli tarihte yapılacak bir ödemenin kur seviyesi bugünden sabitlenerek kur riski giderilmiş olur. Bu sözleşmeler tezgahüstü piyasalarda işlem görmektedir.

Futures: Bir mal veya finansal aracın ileri bir tarihte bugünden anlaşılan bir fiyat üzerinden alınıp satılması işlemidir. Bu sözleşmeler organize piyasalarda işlem görmektedir. Bu yüzden borsada alınıp satıldığı için fiyatın dışındaki tüm özellikler standart haldedir. Futures sözleşmelerin forward işleminden en önemli farkı organize borsalarda işlem görmesidir.

Opsiyon: Bir varlığı belirli bir tarihte önceden belirlenen fiyat ve miktarda alma/satma hakkı sağlayan sözleşmelerdir. Bu durumda alım ve satım olmak üzere iki tür opsiyon bulunmaktadır. Alıcı taraf alıp almama konusunda seçimlik hakkı bulunur. Satıcı ise alıcının kararına göre yükümlülüğü yerine getirmek zorundadır. Alıcıya bu hakkı veren şey ise satıcıya ödediği opsiyon primidir. Opsiyon sözleşmeleri hem tezgah üstü piyasalarda hem de organize piyasalarda işlem görebilmektedirler.

Swap: Takas anlamındaki swap sözleşmeler, iki tarafın farklı şartlardaki varlık ve yükümlülüklerini takas etmeleridir. Swapta temel amaç döviz kuru, faiz ve diğer fiyat değişmelerinden kaynaklan risklere karşı koruma sağlamaktır.

Tablo 2. Türev Sözleşme Türlerinin Özellikleri

S.	Temel Özellikler	Forward	Futures	Opsiyon	Swap
1	Riskten korunma amacı	Evet	Evet	Evet	Evet
2	Standart sözleşme	Hayır	Evet	Evet	Hayır
3	Borsa/Tezgahüstü piyasa	Tezgahüstü	Borsa	Her ikisi	Genel tezgahüstü
4	Takas/teslim yükümlülüğü	Şart	Nadir	Hak kullanılırsa	Yok
5	Teminat zorunluluğu	Yok	Var	Satıcı için var	Yok
6	Vadeye kadar nakit akışı	Yok	Var	Satıcı için var	Yok
7	Kredi riski	Var	Yok	Yok	Var
8	Kaldıraç etkisi	Yok	Var	Var	Yok
9	Hak ve Zorunlulukların birbirinden ayrı olması	Hayır	Hayır	Evet	Hayır

Kaynak: Borsa İstanbul, Sorularla Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası

Kredi Temerrüt Swapı (Credit Default Swaps, CDS): Kredi temerrüt swap işlemi, kredi temerrüt riskinin transfer edilmesini sağlayan bir sözleşmedir. Kredi temerrüt sigortası veya kredi risk primi olarak da kullanılabilir. CDS, alacaklı bir kurumun alacaklarını herhangi bir geri ödememe durumuna karşı sigortalatmasıdır. Sigortalamak için üçüncü kişilere ödenen ücrete de CDS primi veya CDS spread'leri denilir.

CDS satıcısı riski devralırken CDS alıcısı ise riski sigortalatan ve karşılığında prim ödeyen taraftır. CDS sözleşmeleri özellikleri şu şekildedir: 10-20 milyon dolar büyüklüğe sahip, 5 yıl vadeli (10 yıla kadar çıkabilir), alıcı primlerini çeyrek dönemlere göre yapar.

CDS primi ne kadar yüksekse borcun geri ödenmesi daha riskli görülür ve ülkenin veya şirketin borçlanma maliyeti de yükselir. Bu durumda borçlanan tarafın ratingi önemlidir. Ülke düzeyinde CDS primlerinin yükselmesi hazinenin borçlanma maliyetini yükselterek daha fazla faiz ödemesine neden olmaktadır.

Grafik 1. Türkiye CDS Primi Gelişimi

Uluslararası piyasalarda Türkiye'nin 5 yıl vadeli tahvilleri baz alınmaktadır.

Son 1 yıllık süreçte Türkiye'nin CDS primlerinin gelişimine bakıldığında 22 Kasım 2017 tarihinde 205,56 düzeyinde olan CDS primi, 23 Kasım 2018 tarihi itibarıyla 384,99 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Son 1 yıllık süreçte en yüksek seviye ise 566,38 seviyesiyle 04 Eylül 2018 tarihinde gerçekleşmiştir.

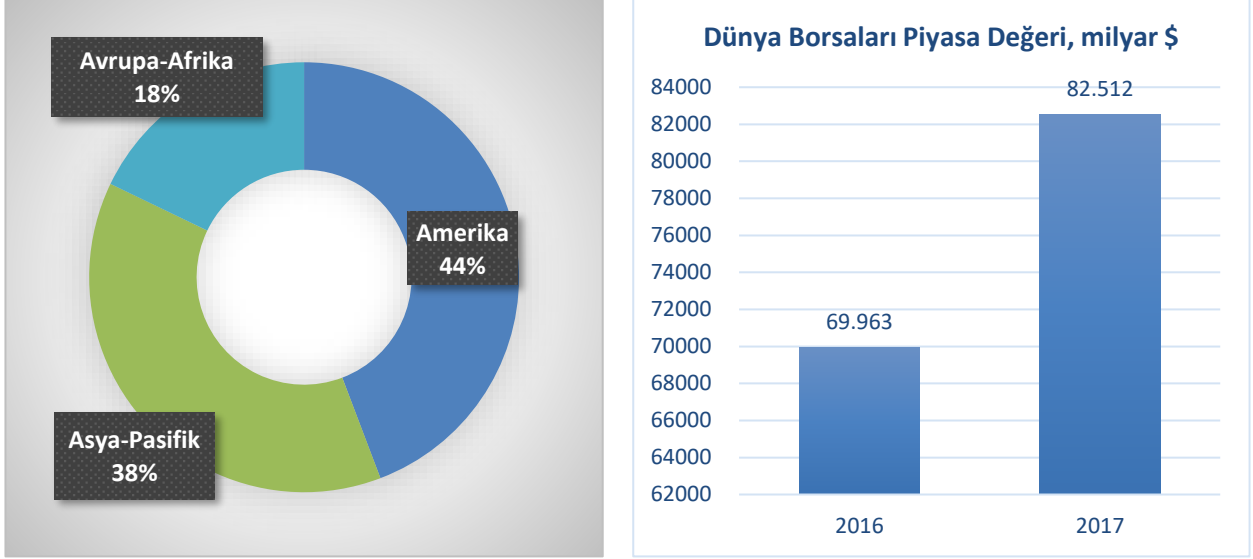
Kaynak: http://cbonds.com/indexes/indexdetail?group_id=1323

4. SERMAYE PİYASALARI

2017 yılında merkez bankalarının sürdürdüğü düşük faiz ve bol likidite politikası küresel borsaların değerini etkileyen en önemli etken olmuştur. Dünya borsalarının piyasa değeri, 2016 yılında 69,9 trilyon dolar iken 2017 yılında %17,9 büyüyerek 82,5 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Dünya borsalarının değerine bölgesel açıdan bakıldığında ise, 36,4 trilyon dolarlık piyasa değeriyle Amerika kıtası, 31,2 trilyon dolarlık piyasa değeriyle Asya-Pasifik bölgesi, 14,7 trilyon dolarlık piyasa değeriyle Avrupa-Afrika bölgesi gelmektedir.

Grafik 2. Dünya Borsaları Piyasa Değeri ve Bölgeler

Kaynak: Dünya Borsalar Federasyonu – World Exchange Federation (WFE)

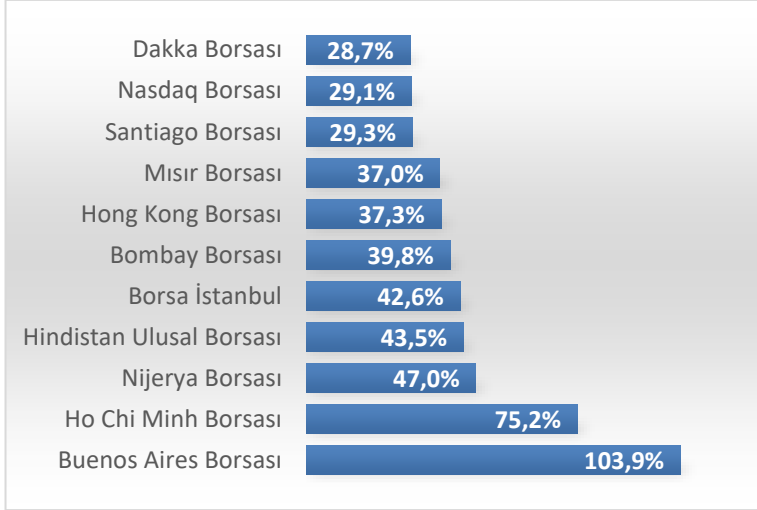
Dünya Borsalar Federasyonu (WFE) verilerine göre Dünya'nın en büyük borsası, 2017 yılı itibariyle 22 trilyon dolarlık piyasa değeriyle New York Borsası'dır. New York Borsasının ardından 10 trilyon dolarlık piyasa değeriyle Nasdaq Borsası ikinci, 6,2 trilyon dolarlık piyasa değeriyle Tokyo Borsası üçüncü sırada yer almaktadır. Dünya çapındaki 54 borsa arasında Borsa İstanbul ise 227 milyar dolarlık piyasa değeriyle 31. sırada yerini almıştır.

Tablo 3. Dünya'nın En Büyük Piyasaları

S.	Ülke	Borsa Adı	Piyasa Değeri (Milyar dolar)
1	ABD	New York Borsası (NYSE)	22.081
2	ABD	Nasdaq Borsası	10.039
3	Japonya	Tokyo Borsası (JPX)	6.222
4	Çin	Şangay Borsası (SSE)	5.084
5	AB	Avrupa Borsası (Euronext)	4.393
6	Hong Kong	Hong Kong Borsası (HKEX)	4.350
7	Çin	Shenzhen Borsası (SZSE)	3.617
8	Kanada	Toronto Borsası (TMX)	2.367
9	Hindistan	Hindistan Ulusal Borsası (NSE)	2.351
10	Hindistan	Bombay Borsası (BSE)	2.331
31	Türkiye	Borsa İstanbul	227

Kaynak: Dünya Borsalar Federasyonu – World Exchange Federation (WFE)

Grafik 3. Piyasa Değerini En Çok Artıran Borsalar (%)

Dünya Borsalar Federasyonu verilerine göre 2017 yılında dünya genelinde en çok değerini artıran borsalar;

1. Arjantin Borsası,
2. Tayvan Borsası,
3. Nijerya Borsası

Borsa İstanbul ise, %42,6'lık değer artışıyla 5. sırada yer almıştır.

Kaynak: Dünya Borsalar Federasyonu – World Exchange Federation (WFE)

Dünya'da 2017 yılında toplam türev hacmi yıllık bazda %32 artarak 2,4 katrilyon \$ olmuştur. Organize borsalardaki türev işlem hacimlerinin %76'sı vadeli işlem sözleşmelerine aittir. Aynı dönemde işlem gören kontrat sayısı fazla değişmeyerek 24 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu kontratlara dayanak varlıklara göre bakıldığında, vadeli işlemlerde faiz kontratlarının, opsiyon sözleşmelerinde ise pay senedi endeksine dayalı sözleşmelerin önemli yer tuttuğu görülmektedir.

Tablo 4. Dünya Borsalarında Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri İşlem Hacmi (2017)

Vadeli İşlem Sözleşmeleri	İşlem Miktarı (milyon adet)	İşlem Hacmi (milyar \$)
	13.915	1.799.742
Faiz	3.140	1.474.463
Pay Senedi Endeksi	2.416	130.822
Emtia	5.405	99.809
Döviz	1.955	87.835
Pay Senedi	997	6.800
Borsa Yatırım Fonu	2	14
Opsiyon Sözleşmeleri	10.157	565.538
Faiz	692	432.590
Pay Senedi Endeksi	3.363	112.238
Emtia	218	7.526
Döviz	809	3.193
Pay Senedi	3.477	3.823
Borsa Yatırım Fonu	1.599	6.168

Kaynak: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (Türkiye Sermaye Piyasası 2017 Raporu)

Kıyaslamada bir önceki yıl olduğu gibi CME Grubu (Şikago Borsası), 1,1 katrilyon \$'lık işlem hacmiyle ilk sırada olup, dünyadaki toplam işlemlerin %61'i bu grupta üretilmektedir. ICE Avrupa'nın işlem hacmi, faize dayalı vadeli işlem hacmindeki kayda değer artış sebebiyle bir önceki yıla göre yaklaşık 2,5 katına çıkarak 413 trilyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Bovespa'da ise aynı dönemde döviz vadeli işlem hacmindeki artış nedeniyle toplam vadeli işlem hacmi 2016'da 13 trilyon \$'dan 2017'de 75 trilyon \$'a çıkmıştır. Borsa İstanbul ise 225 milyar dolarlık vadeli işlem hacmiyle 25. sırada yer almaktadır.

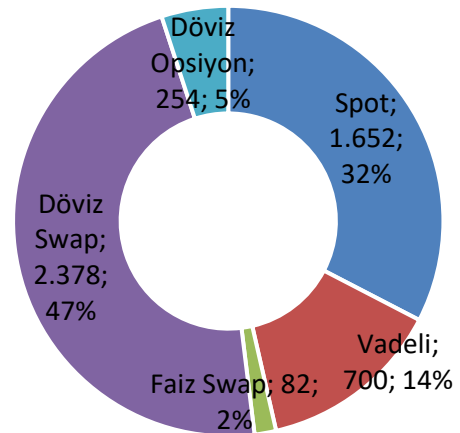
Tablo 5. İşlem Hacmi Açısından Dünya'nın En Büyük Borsaları

S.	Borsa Adı	İşlem Hacmi (milyar \$)	Toplamdaki Payı (%)
1	CME Grubu	1.103.634	61,3
2	ICE Türev (Avrupa)	413.143	23,0
3	BM&F Bovespa	74.612	4,1
4	Deutsche Börse	64.120	3,6
5	ASX Grubu	37.203	2,1
6	Montreal Borsası	26.584	1,5
7	Londra Metal Borsası	12.112	0,7
8	Tokyo Borsası	11.791	0,7
9	Kore Borsası	8.778	0,5
10	ICE Türev (Amerika)	8.178	0,5
25	Borsa İstanbul	225	0,0
	Toplam	1.799.744	100,0

Kaynak: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (Türkiye Sermaye Piyasası 2017 Raporu)

Grafik 4. Dünya'da Türev Ürünlerin Türlerine Göre Dağılımı

Merkezi İsviçre'de bulunan Uluslararası Denkleştirme Bankası (BIS) tarafından küresel döviz piyasaları üzerine üç yılda bir yapılan anket düzenlenerek uluslararası piyasalar analiz edilmektedir. Buna göre küresel tezgahüstü piyasalarda işlem gören ürünlerin %47'sini döviz swapları, %32'si spot işlemler, %14'ünü ise vadeli işlemler oluşturmaktadır.

Kaynak: Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)

5. TEZGAHÜSTÜ PİYASALAR

Tezgahestü piyasalar, organize olmamış, örgütlenmemiş piyasaları ifade etmektedir. Temelde ikinci el menkul kıymet piyasaları, organize borsalar ve tezgahestü piyasalar olmak üzere ikiye ayrılır. Borsalar belirli kurallara tabi olarak işleyiş gösterirken tezgahestü piyasalar, borsa kotasyon şartları aranmaksızın finansal olarak küçük menkul kıymetlerin alınıp satıldığı yer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'deki tezgahestü piyasalar şu şekilde özetlemek mümkün: Kapalıçarşı piyasası, serbest altın piyasası, işlem sırası kapatılan hisselerin borsa dışında aracı kurumlar tarafından alınıp satılması, Bankalar arası TL, Repo, tahvil ve döviz piyasaları ile serbest döviz piyasası.

Küresel düzeyde tezgahestü piyasalarda işlem gören türevlerin hacmi, 2018 yılının ilk yarısı itibarıyla 594 trilyon dolara yükselmiştir. Bu miktarın %80,9'unu ise faiz oranı üzerine yapılan sözleşmeler oluşturmaktadır.

Tezgahestü türev piyasalardaki işlem hacminin dağılımı dikkate alınarak bir değerlendirme yapıldığında, döviz kuru, hisse senedi ve emtia fiyat değişim riskine kıyasla faiz oranı riskine karşı daha fazla bir risk algılamasının olduğu söylenebilir. Ayrıca faiz oranı riskinden korunmak için de ağırlıklı olarak faiz oranı swapları (%62) tercih edilmektedir.

Tablo 6. Global Tezgahestü Türev Piyasalarda İşlem Hacmi (Milyar dolar)

Türev türü	2000	2010	2015	2016	2017	2018 H1
Döviz Kuru Sözleşmeleri	20.053	67.913	75.953	78.780	87.117	95.798
Forwardlar ve Forex swaplar	13.446	34.943	39.923	44.226	51.754	56.416
Döviz swapları	3.690	21.895	23.909	22.971	24.532	26.012
Opsiyonlar	2.889	11.075	12.093	11.533	12.088	13.307
Faiz Oranı Sözleşmeleri	72.231	492.347	395.138	385.513	426.648	481.085
Forwardlar (FRAs)	8.343	55.493	60.520	63.183	68.334	84.131
Faiz Oranı swapları	53.491	385.041	296.740	289.103	318.870	349.761
Opsiyonlar	10.360	51.810	37.628	32.823	39.112	46.833
Hisse Senedine Dayalı Sözleşmeler	1.979	6.262	7.241	6.253	6.569	7.071
Forward-swap	369	1.932	3.341	2.574	3.210	3.299
Opsiyonlar	1.609	4.330	3.900	3.678	3.360	3.772
Emtia Sözleşmeleri	732	3.357	1.504	1.671	1.862	2.133
Forward ve swaplar	392	2.316	1.007	1.249	1.414	1.627
Opsiyonlar	340	1.041	496	422	447	506
Kredi Türevleri	143	31.089	12.644	10.103	9.578	8.582
Kredi Temerrüt Swapları		30.718	12.379	9.931	9.354	8.346
Diğer Türevler	13	74	55	100	137	164
Genel Toplam	95.008	600.671	492.270	482.248	531.687	594.597

Kaynak: BIS (Aralık ayı itibarıyla)

TÜREV ÜRÜNLERİ PİYASASI

Uluslararası piyasalarda gerçekleştirilen işlemlerin döviz türlerine göre dağılım aşağıdaki tabloda görülmektedir. Uluslararası işlemlerin %88'i ABD Doları üzerinden yapılmıştır. ABD Dolarının ardından %8'lik payıyla Euro ve %2'lik payıyla Japon Yeni gelmektedir.

Para birimlerinin birbiriyle yaptığı işlemlere bakıldığında %23'lük işlem payıyla ABD Doları/Euro çifti ilk sırada yer almaktadır. Bunun ardından %18'lik payıyla ABD Doları/Sterlin döviz çifti ikinci, %5'lik payıyla ABD Doları/Sterlin döviz çifti yer almaktadır.

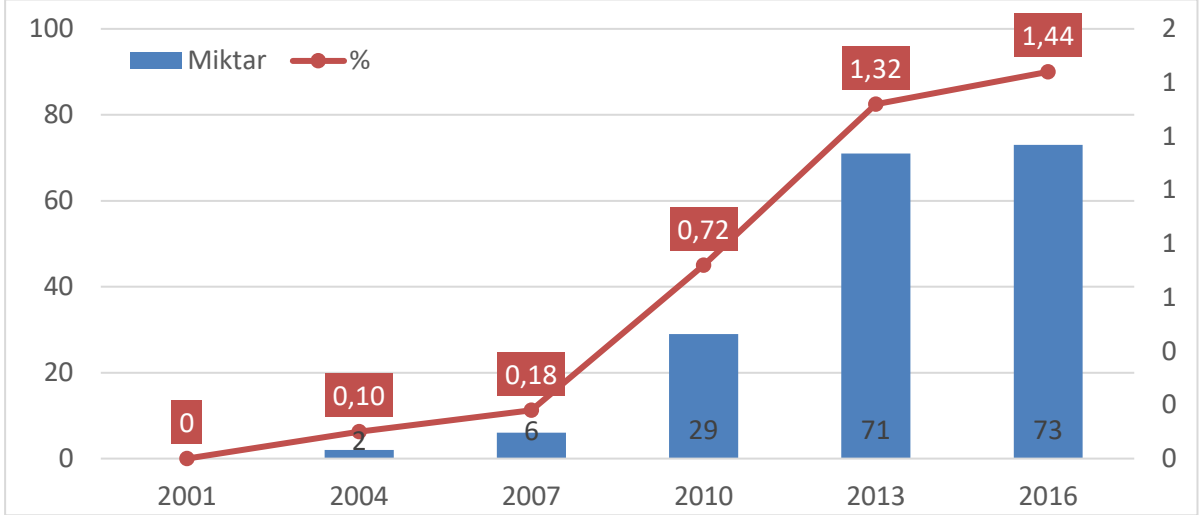
Tablo 7. Dünya Tezgahestü Piyasalarda Para Birimleri (2016)

Para Birimi	İşlem Hacmi Milyar dolar	Toplam İçindeki Payı (%)
ABD Doları	4.438	88
1. ABD Doları / Euro	1.172	23
2. ABD Doları / Yen	901	18
3. ABD Doları / Sterlin	262	5
Euro	419	8
1. Euro/Sterlin	100	2
2. Euro / Yen	79	2
3. Euro / İsviçre Frangı	44	1
Japon Yeni	95	2
1. Japon Yeni / Avustralya Doları	31	1
2. Japon Yeni / Kanada Doları	7	0
3. Japon Yeni / Yeni Zelanda Doları	5	0
Diğer Paralar	115	2
Toplam	5.067	100

Kaynak: BIS, Triennial Central Bank Survey

2016 yılı itibariyle uluslararası piyasalarda Türk lirasıyla yapılan işlemler 73 milyar dolar tutarındadır. Toplam içinde de %1,44'lük bir paya sahiptir. Tüm dünya para birimleri arasında 16. sırada yer almaktadır.

Grafik 5. Türk Lirasının Uluslararası Tezgahüstü İşlemlerdeki Durumu

Kaynak: BIS

6. TÜRKİYE'DE TÜREV PİYASALAR

Borsa İstanbul'da Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası (VİOP) 2012 yılının son günlerinde açılmasının ardından 2013 yılı içerisinde Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB) işlemlerinin Borsa İstanbul bünyesine geçmesi ile tüm türev ürünler VİOP'ta işlem görmeye başlamıştır.

2017 sonu itibarıyla Borsa İstanbul'da endeks (BİST-30, Saraybosna Borsası endeksi SASX-10, Mini BİST-30), pay senedi, döviz (TL/Dolar, TL/Avro, Avro/Dolar, TL/Ruble), emtia (pamuk, buğday, altın [TL/gram, dolar/ons]), elektrik (baz yük), metal (çelik hurda) gecelik repo ve borsa yatırım fonu, vadeli işlem sözleşmelerinde dayanak varlıktır.

2017 yılında vadeli işlem hacmi önceki yıla göre %43 artarak 830 milyar TL olmuştur. İşlemlerin üçte ikisi endeks sözleşmelerinde gerçekleştirilmiştir. 2017 yılında endeks vadeli işlem sözleşmeleri hacmi önceki yıla göre %25 artış göstermiştir. Döviz vadeli kontratlarının hacmi ise kurdaki hareketlilik ile %98 artarak toplamdaki payını hayli artırmıştır.

Geçtiğimiz yıllarda düşük işlem hacmine sahip olan pay senedi vadeli işlemleri de 2017'de daha çok talep görmüş ve 12,5 milyar TL'lik işlem hacmine ulaşmıştır. Emtia vadeli kontratlarının işlem hacminde önceki yıla göre dikkat çekici bir artış yaşanırken, elektrik vadeli kontratlarının işlem hacmi önceki yıla göre hayli azaltmıştır. Yükümlülükleri devam eden katılımcıların piyasadaki uzun

ve kısa pozisyon sayısının toplamını ifade eden açık pozisyon sayısı 2017 sonu itibarıyla 2 milyondur.

Tablo 8. Türkiye'deki Vadeli İşlemler

	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2016 (%)
İşlem Hacmi	439.392	434.613	567.446	580.145	829.211	42,9
Endeks	412.478	400.624	460.307	437.927	546.013	24,7
Döviz	22.224	31.986	103.609	130.856	259.669	98,4
Pay Senedi	7	135	1.752	3.287	12.501	280,3
Emtia	4.682	1.868	1.463	5.270	10.466	98,6
Elektrik	2		301	2.789	544	-80,5
Borsa Yatırım Fonu			14	15	15	0,0
Faiz				1	3	200,0
İşlem Miktarı (adet)	53	59	88	100	139	39,0
Açık Pozisyon Sayısı (Bin)	425	494	972	1.395	1.985	42,3
Günlük Ort. Hacim (Milyon TL)	1.650	1.732	2.270	2.748	3.661	33,2

Kaynak: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (Türkiye Sermaye Piyasası 2017 Raporu)

Türk bankacılık sisteminde türev ürünler, bilanço dışı kalemler içerisindeki taahhütler kaleminde izlenmektedir. Aralık 2017 döneminde bilanço dışı kalemlerden bir önceki çeyreğe göre;

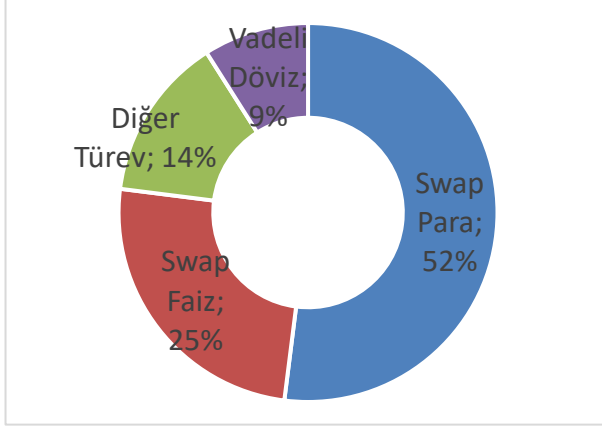
- Gayri nakdi krediler %6,4
- Türev finansal varlıklar ise %1,9 oranında artış göstermiştir.

Tablo 9. Türk Bankaları Bilanço Dışı Kalemleri

Bilanço dışı kalemler	Tutar (milyar TL)	% Değişim	
		Bir önceki çeyrek	Bir önceki yılsonu
Gayri nakdi Kredi ve Yükümlülükler	658	6,4	19,2
Taahhütler	3248	1,2	30,5
Türev Finansal Varlıklar	2542	1,9	29
Diğer Taahhütler	705	-1,4	36,2

Kaynak: BDDK

Grafik 7. Türk Bankalarının Türev Ürünlerinin Dağılımı

Bilanço dışında yer alan türev işlemlerin %52'si swap para, %25'i swap faiz ve %9'u vadeli döviz işlemlerinden oluşmaktadır.

Kaynak: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (Türkiye Sermaye Piyasası 2017 Raporu)

Sonuç olarak; Dünya'da son yıllarda türev piyasalarının önemi ve hacmi giderek artış göstermektedir. Dünya'da türev ürünler 19. yüzyıla kadar tarihlendirilirken Türkiye'deki bu gelişmeler henüz çok yenidir. Türkiye'de türev ürünlerin organize piyasada yer alması, Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsasının kurulması ile gerçekleşebilmiştir. Bu borsanın kurulmasıyla Türkiye'de de vadeli işlemlere ilişkin ilgi ve alaka giderek artmakta ve işlem hacmi sürekli artış göstermektedir.

7. KAYNAKÇA

- Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)
- Dünya Borsalar Federasyonu – World Exchange Federation (WFE)
- Sermaye Piyasası Kurulu, Tezgaüstü Türev İşlemlerin Merkezi Takası, Yeterlilik Etüdü
- Borsa İstanbul, Sorularla Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası
- Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, Türkiye Sermaye Piyasası 2017 Raporu
- Piyasa Rehberi.org
- Ersan Ersoy ve Ulaş Ünlü, Tezgaüstü Türev Piyasa İşlemleri
- Ali Çakar, Türev Ürünler ve Vadeli İşlemler Piyasaları Bitirme Projesi,
- Burak Saltoğlu, Türev Araçlar, Piyasalar ve Risk Yönetimi Çalışma Notları,
- Rıza Aşıkoğlu, Global Finansal Sistem Etkilemesiyle Türkiye'nin Türev Piyasa Görünümü,
- Levent Kerik, Türev Piyasalar ve Tarihsel Gelişimi
- Mustafa Kalafat, Türev Ürünlerin Tarihsel Gelişimi